

НЕДОТОРКАННІСТЬ ДЕПУТАТІВ ПАРЛАМЕНТУ: ЧИ ПОТРІБНА ВОНА?

*Анатолій Луценко,
кандидат політичних наук,
заступник начальника кафедри
морально-психологічного забезпечення діяльності військ
Національного університету оборони України*

Розглянувши конституційні акти України та інших країн, автор статті дійшов висновку, що положення про недоторканність депутатів Верховної Ради України, які містяться у Конституції України, не можуть бути скасовані, незважаючи на популістські заяви деяких українських політиків. Варто лише внести деякі зміни до конституційних норм, згідно з процедурою, визначеною в Основному Законі.

Ключові слова: депутатська недоторканність, Верховна Рада України, Конституція України,

After reviewing the constitutional documents of Ukraine and other countries the author concludes that positions from the Constitution of Ukraine about the inviolability of deputies of Verkhovna Rada of Ukraine cannot be abolished despite the populist claims of some Ukrainian politicians. It should be made only some changes and additions to it, according the procedure defined in the Basic Law.

Keywords: inviolability of deputies, Verkhovna Rada of Ukraine, the Constitution of Ukraine.

Щонайменше десяток останніх років в Україні періодично впливає це питання, особливо коли на черзі знову маячать якісь вибори. Більшість політичних сил вже багато разів обіцяли своїм виборцям скасувати недоторканність їх обранців, а другий Президент України Л. Кучма після свого обрання на повторний строк навіть добився проведення референдуму, серед чотирьох питань якого народ мав відповісти і на те, як він ставиться до позбавлення депутатів Верховної Ради цього привілею. «Народ» (як проводився той референдум і хто рахував голоси – про це вже не раз писалось) на диво одностайно висловився проти недоторканності.

Можна знайти чимало аргументів і за, і проти. Однак важливо подивитись, наскільки поширене положення про депутатський імунітет у конституційних актах України (історичний аспект), а також у конституціях інших країн.

У проекті Конституції УНР, підготовленому Українською Центральною Радою в 1918 р., у статті 29 підкреслювалось, що депутат «не може бути потягнений до відповідальності за свою політичну діяльність» [1, с. 53]. Конституція УРСР (1978 р.) чітко визначала в ст. 105, що депутат Верховної Ради УРСР «не може бути притягнутий до кримінальної відповідальності, арештований або підданий заходам адміністративного стягнення, які накладаються в судовому порядку, без згоди Верховної Ради Української РСР, а в період між її сесіями – без згоди Президії Верховної Ради Української РСР» [1, с. 185].

Трохи по-іншому, але без якої-небудь принципової різниці знаходимо це положення в ст. 80 Конституції України 1996 року: «Народним депутатам України гарантується депутатська недоторканність.

Народні депутати України не несуть юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання у парламенті та його органах, за винятком відповідальності за образу чи наклеп.

Народні депутати України не можуть бути без згоди Верховної Ради України притягнені до кримінальної відповідальності, затримані чи арештовані» [1, с. 308].

Ця стаття не зазнавала змін з 1996 року, хоча дискусій велося багато: Конституційний Суд України кілька разів давав офіційні тлумачення різких положень цієї статті.

Перша загальна фраза викликає заперечення лише в прихильників повного скасування недоторканності депутатів. Якщо ж проаналізувати конституції зарубіжних країн, то в абсолютній їх більшості знайдемо положення про недоторканність, з більшими чи меншими обмеженнями. Лише в кількох країнах (наприклад, в Індонезії) конституції не передбачають таких привілеїв.

Однак рівень недоторканності далеко не однаковий. У Великій Британії «Білль про права» 1689 року гарантував лише свободу слова, суджень і актів у Парламенті [2, с. 24]. Конституція Французької республіки, прийнята у 1959 році, фіксує значно ширші рамки недоторканності: член Парламенту не може бути покараний за висловлені ним погляди або голосування при виконанні своїх обов'язків, не може бути підданий переслідуванню, розшуку, арешту чи іншим покаранням, пов'язаним з позбавленням чи обмеженням свободи, за кримінальні злочини чи правопорушення, без згоди бюро палати, в якій він перебуває. Однак тут же підкреслюється, що такої згоди не потрібно у випадку, якщо він затриманий на місці злочину чи правопорушення, а також остаточного засудження [2, с. 53].

Таке ж застереження є і в багатьох інших конституціях. Так, конституція Федеративної Республіки Німеччини (1949 р.) вимагає згоди Бундестагу для притягнення до відповідальності чи арешту депутата за дію, яка підлягає покаранню, однак за винятком випадків затримання при здійсненні дії або протягом наступного дня [2, с. 142]. Подібні положення знаходимо в конституціях Іспанії, Бразилії та деяких інших країн.

Цікаво виписано норму про недоторканність у Конституції Японії. Тут, за винятком передбачених законом випадків, «депутати обох палат не можуть піддаватись арешту в період парламентської сесії; будь-який депутат, арештований до відкриття сесії, має бути звільнений на період сесії на вимогу його палати [2, с. 435].

Щось подібне бачимо і в Конституції США. Сенатори і представники «користуються привілеєм свободи від арешту в час їх присутності на сесії відповідної палати і в час слідування туди і повернення звідти...» Однак цей привілей не діє у випадках «державної зради, тяжкого злочину і порушення громадського порядку» [2, с. 242].

З усіх наведених прикладів і міркувань можна зробити щонайменше два висновки:

1) Від депутатської недоторканності повністю відмовлятися ніяк не можна. Світовий багаторічний досвід підтвердив її необхідність. До того ж наше українське суспільство, на жаль, ще не готове гарантувати права кожного громадянина. Якщо депутат (особливо опозиційний) не буде захищений законом від свавілля влади, він не зможе успішно відстоювати інтереси своїх виборців.

2) Однак залишати нинішні конституційні норми без змін не варто. Недоторканність не завжди раціональна, особливо якщо вона безмежна, абсолютна (як нині фактично в нашій Конституції). Українцям часто доводиться спостерігати, як в органи державного управління (в тому числі і на виборні посади) проникають кримінальні елементи, які прикриваються недоторканністю, здійснюючи злочинні оборудки.

Можливо, варто запозичити норми деяких зарубіжних конституцій, де недоторканність не діє у випадках затримання виборної особи на місці скоєння злочину чи навіть просто порушення громадського порядку (як у США).

Безсумнівно, що стаття 80 Конституції України (вона залишалась без змін і в час дії нещодавно скасованих поправок до Основного Закону, прийнятих Верховною Радою у грудні 2004 р.) потребує подальшого ретельного вивчення і підготовки та обговорення конкретних змін і доповнень.

1. Конституції і конституційні акти України. Історія і сучасність.: Відповід. редактор академік НАН України Ю. С. Шемшученко // Ін-т Держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – К., 2001. – 400 с. 2. Конституции зарубежных стран/ сост. Дубровин В.Н.,

М.: ООО издательство «Юрлитинформ». – 2003. – 448 с. **3.** Григонис Э. П., Григонис В. П.
// Конституционное право зарубежных стран: Курс лекций – СПб (серия «учебники для
вузов»): Питер, 2002. – 416 с.